

ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ СУДДА КУРИБ ЧИКИШ ЖАРАЕНИДАГИ МУАММОЛАР.

Кудайназаров Жахангир Кууатбай улы

КМУ юридика факультети, юриспруденция канийгелиги 2-курс

Аннотатсия: *Жиноят процессининг махсус қисми ўз ичига қуйидаги босқичларни олади: жиноят процессида ишни судга қадар юритиш, биринчи инстанция судида иш юритиш, ҳукм, аж-рим ва қарорларининг қонунийлиги, асослилиги ва адолат-лилигини текшириш, ҳукм, ажрим қарорларини ижро этиш, алоҳида тоифадаги жиноят ишларини юритиш.*

Калит сўзлар: *Жиноят, Суд, фуқаролик, модда, таргов, қарор, фармон, прокурор, қонун.*

Жиноят ишини қўзғатиш—жиноят процессининг даст-лабки мустақил босқичидир. Жиноят ишини қўзғатиш орқали жиноят иши юзасидан жиноий-ижтимоий муносабат бошла-нади.

Қонунда кўрсатилган (3-10 кунлик) муддат ичида қў-шимча ҳужжатлар, изоҳлар талаб қилиб олиш, шунингдек шахсни ушлаб туриш, ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш ва экспертиза ўтказиш мумкин. Иш қўзғатилгунга қадар бошқа тергов ҳаракатларини ўтказиш ман қилинади. Шунинг учун жиноят ишини тез ва ўз вақтида қўзға-тилиши содир қилинган жиноят изидан дарҳол йўналиш олишга, тергов ишини муваффақиятли амалга оширишга им-коният яратади. Шунингдек, тергов ва процессуал ҳаракат-ларни ўтказишнинг кенг имкониятларини очиб беради. Ак-синча, жиноят ишини қўзғатишнинг кечиктирилиши жиноят изини йўқолишига, иш ҳолати юзасидан тегишли сўроқ қили-нувчи гувоҳларнинг кўп нарсаларни унутишига, терговни му-раккаблашишига, айрим ҳолларда эса самарасиз натижага олиб келади.

Жиноят ишини қўзғатишни дастлабки терговнинг бош-ланғич қисми сифатида қараш нотўғри, чунки уни мустақил босқич деб аташ учун барча асослар етарли. Жиноят ишини қўзғатиш:

- 1) тартибга солинадиган жиноий ижтимоий муно-сабатларига;
- 2) процесс иштирокчиларига;
- 3) ўз муддатла-рига;
- 4) процессуал ҳужжатларига эга.

Жиноят ишини қўзғатиш босқичида жиноят ижтимоий муносабат юзага келиши ёки барҳам топиши ҳам мумкин.

Жиноят ишини қўзғатишни икки қисмга бўлиш мумкин:

- 1) Жиноят ишини қўзғатишгача бўлган фаолият;
- 2) Жиноят иши қўзғатилган кейинги фаолият.

Жиноят иши қўзғатишга бўлган фаолиятга:

- 1) жиноят ҳақидаги маълумотларни қабул қилиш ва рўй-хатга олиш;

2) олинган маълумотларни қонуний ва асосли эканлигини текшириш. Бунинг учун қўшимча ҳужжатлар, изоҳлар, ту-шунтиришлар талаб қилиш;

3) тергов ҳаракатларида ҳодиса содир бўлган жойни кўз-дан кечириш, экспертиза тайинлаш учун намуналар олиш, экс-пертиза ўтказиш;

4) процессуал мажбурлов чораларидан бири ушлаб ту-ришни қўллаш;

5) Жиноят ишини қўзғатиш ваколатига эга бўлган су-риштирувчи, терговчи, прокурор ва суд томонидан ЖПК нинг 330-моддасида белгиланган қарорлардан бирини қабул қи-лиш.

Жиноят ишини қўзғатиш фаолиятининг иккинчи қисми қабул қилинган қарорга боғлиқ.

Агар жиноят факти бўйича жиноят иши қўзғатиш тўғ-рисидаги қарор чиқарилган бўлса,

1) қарорни нусхаси тергов қилиш устидан назоратни амалга оширувчи прокурорга юборилади;

2) узоққа чўзилган жиноятларнинг олдини олиш чора-лари кўрилади;

3) жиноятни такрорлашга йўл қўймаслик ҳаракатлари олиб борилади;

4) иш учун аҳамиятли жиноят излари, нарсалар ва ҳуж-жатларни мустақамлаш ва қўриқлаш юзасидан дарҳол чо-ра-тадбирлар амалга оширилади;

5) Ўзбекистон Республикаси ЖПК сининг 336-моддасида белгиланган тартибда жиноят ишини қўзғатилгандан кейинги фаолиятни амалга ошириш учун қарор ёки суднинг ажрими юборилади.

Агар жиноят ишини қўзғатишни рад қилиш тўғ-рисида қарор чиқарилган бўлса;

1) қарорнинг нусхасини терговчи назорат қилувчи про-курорга, суриштирувчи суриштирув органининг бошлиғига юборади.

2) Жиноят ишини қўзғатиш рад этилганлиги тўғ-рисида хабар берган фуқаро, корхона, муассаса, ташкилот, жамоат бирлашмаси ва мансабдор шахсга хабар қилинади.

3) Агар берилган хабар жиноят бўлмай, балки маъ-мурий, интизомий ёки бошқа ҳуқуқбузарлик ёки ахлоқ нор-малари бузилганлиги ҳақидаги маълумот бўлса, ҳуқуқни буз-ган шахсга нисбатан таъсир чоралари қўллаш учун ҳуқуқни бузган шахс ишлайдиган ёки ўқийдиган жой маъмуриятига, унинг турар жойидаги жамоага, жамоат бирлашмасига ёки вояга етмаганлар иши билан шуғулланувчи комиссияга, те-гишли ваколатга эга бўлган давлат органларига, мансабдор шахсга юборилади.

4) Агар берилган хабарда фуқароларнинг сиёсий, меҳ-нат, уй-жой, оилавий ёки бошқа ҳуқуқлари бузилганлиги, шунингдек корхона, муассаса, ташкилот ва жамоат бир-лашмаларининг фуқаролик судлов ишларини юритиш тар-тибда қўриқланадиган қонуний манфаатлари бузилганлиги кўзга ташланса, унда ишни қўзғатишни рад қилиш билан бир вақтда манфаатдор шахсларга судга мурожаат қилиш ҳу-қуқлари ва тартиби тушунтирилиши лозим. Башарти улар маълум сабабларга кўра, суд орқали ўзларини ҳимоя қи-лишни сўраш имкониятига эга

бўлмасалар, прокурор бундай шахсларни ҳимоя қилиб, судга ариза билан мурожаат этишга ҳақлидир.

Жиноят ишени қўзғатиш босқичида: 1) жиноят иши қўзғатиш ваколатига эга бўлган шахсларнинг қатъий белги-ланганлиги; 2) Ўзбекистон Республикаси ЖПК да белгиланган асос ва сабаблар бўлмай туриб жиноят ишени қўзғатилмас-лиги, 3) аноним хабарларга асосан жиноят ишени қўзғатил-маслиги, 4) қонунда белгиланган тергов ҳаракатларидан таш-қари тергов ҳаракатларини ўтқазишга йўл қўймаслиги характерлидир.

Жиноят ишени қўзғатиш босқичининг аҳамияти ҳоди-санинг жиноят ёки жиноят эмаслигини аниқлаб беришида-дир. Айнан шу босқичда жиноий қилмиш квалификацияла-нади.

Ўзбекистон Республикаси ЖПК нинг 15-моддасида жи-ноят ишени қўзғатишнинг муқаррарлиги принцип даража-сига кўтарилган. Унда баён қилинишга кўра суд, прокурор, терговчи ва суриштирувчи жиноят аломатлари топилган ҳар бир ҳолда, ўз ваколатлари доирасида жиноят ишени қўзға-тишлари, жиноий ҳодисани, жиноят содир этишда айбдор бўлган шахсларни аниқлаш ва уларни жазолаш учун қонунда назарда тутилган барча чораларни кўришлари шарт.

Биронта жиноий ҳодиса судланувчи, терговчи, прокурор ва суднинг назаридан четда қолмаслиги керак.

Бир томондан қонун жиноят судлов ишларини юритиш-нинг вазифаларини бажариш учун зарур бўлган тергов ва процессуал ҳаракатларни амалга оширувчи давлат ваколатли органлари ва мансабдор шахсларига ҳуқуқ беради, бошқа томондан эса, жиноятни очиш учун зарур бўлган қонунда на-зарда тутилган ҳоллардан ташқари, ҳеч кимни жиноят ишига жалб қилинмаслиги юзасидан фуқаролар учун ҳуқуқий ка-фолат сифатида хизмат қилади.

Жиноят процессининг ушбу биринчи ва бошланғич бос-қичида жиноят иши алоҳида шахсга нисбатан эмас, балки жиноят ҳолати фактига нисбатан қўзғатилади.

Суриштирув ва дастлабки тергов даврида жиноят ишени қўзғатишда жиноий жавобгарликка жалб қилинувчи шахс одатда номаълум бўлади, уни аниқлаш жиноят иши қўзға-тилгандан кейин амалга оширилади. Жиноят ишени қўзғатиш босқичида жиноят содир этганлик тўғрисида тегишли шахсга нисбатан кўрсатмалар бўлса ҳам, процесснинг кейинги бос-қичларида уларни текшириб, далиллар билан тасдиқланган-дан сўнг жиноий жавобгарлик масаласи ҳал этилади.

Айрим жиноят ишлари юзасидан жиноят иши тегишли шахсларга нисбатан қўзғатилиши аниқ бўлади(масалан, жи-ноят содир қилиш вақтида ушланган гумон қилинувчи). Бун-дай ҳолларда жиноят ишени қўзғатиш билан жиноий жавоб-гарликка тортиш юзасидан ўтказиладиган процессуал ҳара-катлар ўзаро яқин бўлса ҳам, гумон қилинувчи ёки айблан-увчи тариқасида жиноий жавобгарликка тортиш тўғрисидаги қарор жиноят иши қўзғатилгандан кейин қабул қилинади.

АДАБИЁТАР:

1. Гуценко К. Ф. Уголовный процесс. Учебник. “Зерцало”. 2001 г. 463-бет.
2. Григорьев В. Н., Химичева Г. П. Уголовный процесс. Учебник. Москва 2001 г. 497-бет
3. Петрухин И. Л. Уголовный процесс. Учебник. Изд. Проспект. Москва 2001 г. 430-бет.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2002 й. 14 июндаги ёарорлари. Т.,2002 й. 29-б.
5. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 й. 1-2-сон 11-модда.
6. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 й. 1-2-сон 11-модда
7. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 й. 1-2-сон 11-модда.
8. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 й. 1-2-сон 11-модда.
9. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2001 й. 1-2-сон 11-модда.
10. Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 2001 й. 1 июндаги Жиноят ишларини апелляция, кассация ва назорат тартибида кўриш амалиёти хакидаги Пленум карори. Т. 2001 й. 25-бет.